

Az igazságtételért és a lélek megnyugvásáért

Pásztor István bevezető előadása

A közösségi konzultációknak az utóbbi években néhány állomása már volt itt a Vajdaságban: vízumügyben, az állampolgárság-, a nemzeti tanács-, a nemzeti tanácsi törvény ügyében, s mindezek a közösségi konzultációk azt ambicionálták és eredményezték, hogy alapkérdések tekintetében szót tudtunk érteni, a minimális legkisebb közös nevező vonatkozásában kitartottunk és ez előbbre vitt bennünket. Ezt remélem én a mai konferenciától, illetve közösségi konzultációtól is. Ezzel az ambícióval indítványozta a Vajdasági Magyar Szövetség a megszervezését. (...)

Számtalanszor föltettük már a kérdést, és azt gondolom, hogy ma is aktuális és mindig aktuális, hogy mi tesz egy közösséget nemzetté. Mitől válik egy közösség nemzetté. Erre a szokásos válaszokat, mondatokat szoktuk megadni, amikor egy közösséget nemzetté a nyelv, a kultúra, a történelem, a szokások tesznek. Ez egészen biztosan így van, de minden szemlélődés pillanatában ez a mondat más-más aktuális tartalmat hordoz magában. (...)

Számomra, aki nem vagyok történész, a történelem nem elsősorban és kizárólag, és nem csak események sorozata, nem csak összefüggések, okok és okozatok rendszere, hanem az eseményeket követő érzéseknek is az összessége. A történelem az a fogalom, amely fölébreszti bennünk a büszkeséget, a szégyent, a bűnbánatot, a keserűséget, a megbántottságot és a fájdalom érzését. Mindez is történelem. A történelem ilyen jellegű olvasata lehet a mai nap apropója.

Ugyanis nem oly régmúlt történelmünk egy szakaszával kívánunk foglalkozni, nevezetesen a negyvenes évekkel, amelyek tekintetében az imént felsorolt érzéseknek többje jelenik meg bennünk, mert a '42-es hideg napok vonatkozásában egyfajta érzés tölti el az embert, a '44/45-ös, '46-os, '47-es események vonatkozásában pedig egy másik fajta, de mind a két érzés a nemzetiség válság része, mert a történelem megélésének a következménye.

Amikor a negyvenes évekről beszélünk, akkor azt gondolom, hogy mi közösségileg, nemzetileg, a '42-es események vonatkozásában sok mondatot kimondtunk, bevallottuk azt, amit azok kapcsán meg kell tenni. Volt elég erő ahhoz, hogy az elkövetőket bíróság elé állítsák, állítsuk, és hogy azok elnyerjék megérdemelt büntetésüket. A hatvanas évek elején a közgondolkodásban, a művészetben mint záróaktust ezt a történetet mi jelentős mértékben lezártuk. Attól a pillanattól kezdve erőteljesebben él bennünk az elvárás, hogy ez a fajta viselkedés viszontválaszra találjon, és hogy a '44/45-ös események kapcsán egy hasonló folyamat eredményeképpen nyugvópontra tudjon kerülni.

Sajnos erre nem került még sor. Szeretném kihasználni az alkalmat, és szeretnék köszönetet mondani azoknak a szervezeteknek, egyéneknek, akikben az elmúlt évtizedekben volt bátorság, emlékezési bátorság, hogy szorult helyzetekben, a fenyegettség helyzetében ébren tartásuk az emlékezést. Ez tette lehetővé, hogy ma ezekről az eseményekről, erről az ambícióról, mint egy élő ambícióról beszéljünk.

Itt nem csak pártokról van szó, nem csak túlélőkről van szó, nem csak az áldozatok hozzártározóiról van szó, hanem szó van történelemről, helytörténelemről, levéltársokról, mindazokról, akik az elmúlt évtizedekben belső készletet éreztek, hogy a múltat föltárják. (...)

A kérdés, amiről ma beszélünk, semmiféleképpen sem lehet, és nem is pártpolitikai kérdés. De ugyanakkor az is egyértelmű, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatban a politikának fontos szerepe van, megkerülhetetlen felelőssége és szerepe van.

Mindannyian nagy megelégedettséggel üdvözöljük az akadémiai bizottság felállítását és munkájának megkezdését. Ez sok vonatkozásban egy kikényszerítés eredménye. És ebben a kikényszerítési folyamatban sokan vettünk részt, sokan vettek részt az elmúlt évtizedek-

ben. Sajnos, az utóbbi pár évet leszámítva, tényként kezelendő, hogy a szerb politikai mezőben, a szerb közéletben nem volt ember, akivel nyíltan, világosan lehetett volna beszélni a '44-es, '45-ös, '46-os, '47-es eseményekről. Hiába feszegettük ezt a kérdést, nem volt fogadókészség, lepattant a kérdéscső. (...)

Fontos ezen eredmény, ambíció megvalósulásának vonatkozásában az is, hogy nem csak a vajdasági magyar politika értékelődött föl az utóbbi pár évben, hanem jelentős mértékben fölértékelődött Magyarország európai uniós, európai szerepe is. Világossá kell tenni, hogy ebben a kérdésben is, és más kérdésekben is, hogy a határon túli magyar közösségek talpon maradására és előrehaladására közvetlen következménye annak, hogy Magyarország milyen kondícióban, milyen erőben van. (...)

Mit várunk el, mit várhatunk el ettől a folyamattól? Erre valószínű, hogy ahányan vagyunk, annyi fajta választ tudunk adni. (...) A magam részéről azt gondolom, hogy amit várhatunk a folyamattól az az igazságtétel, és a lelünk megnyugvása. Ahhoz, hogy idáig el tudjunk jutni, mindenekelőtt a feltárással kell, hogy foglalkozunk: a tények és körülmények feltárása, az áldozatoknak a listába vétele, a parancsádók a fölfedése, a végrehajtók listába vétele. Eddig se és ezután se nem a bosszúvágy az, ami fűtötte, illetve aminek fűtenie kell ezt a folyamatot, hanem az igazságtételnek és egy olyan helyzet megteremtésének, hogy közösségileg is és egyénileg is megnyugodhasson a lelünk.

De a feltárással nem fejeződik be a folyamat. A feltárással párhuzamosan, annak következményeképpen be kell, hogy következzen a szembesülés. A mi szembesülésünk a folyamatokkal, és azok elemeivel. A szerb társadalomnak a szembesülése ugyanezekkel a folyamatokkal és ugyanezekkel a tényekkel. Fontos az, hogy ez a szembesülés azt eredményezze, hogy ezek az események a közbeszéd elemévé és részévé váljanak, mert csak ez eredményezhet tisztulást.

Ugyanakkor várjuk, és fontosnak tartjuk, az eseménynek, a parancsádóknak, a végrehajtóknak elítélését. Fontosnak tartjuk az elégtétel kérdését: a politikai-, erkölcsi-, jogi- és anyagi elégtétel kérdését. Ezek a kérdések megkerül-

hetetlenek, ha azt akarjuk, hogy a lelünk meg tudjon nyugodni. Fontosnak tartjuk azt is, hogy jogunk legyen méltóképpen megemlékezni ezekre az eseményekre, méltó emléket állítani az ártatlan áldozatoknak, hogy ne következzen be minden évben az, ami minden évben bekövetkezik, hogy az emlékművek megsérülnek, meggyalázásra kerülnek. És ne kelljen minden évben a történelmet újra és újra mesélnünk, mintha nem tudnák, hogy a közös történelemnek ez is része.

Egy hosszú, terhes, akadozó, de ugyanakkor nagyon sok körültekintést igénylő folyamatnak a kezdetén vagyunk. Senkiben ne legyen olyan kényszerképzet, vagy ambíció, vagy remény, hogy ez egy másodperc alatt, egy-két év alatt be fog fejeződni, de azt gondolom, hogy az elmúlt évtizedek arra tanítanak bennünket, hogy ha nagy erőfeszítés árán is, előbb vagy utóbb el lehet jutni az egyről a kettőre. Soha még ilyen közel nem voltunk ahhoz, hogy ne csak az egyről a kettőre tudjunk eljutni, hanem a kettőt követően a háromra, a négyre, az ötre is. De ehhez azt gondolom, hogy mindenekelőtt a közösségen belül egyfajta konszenzus kell, másrészt egy nagy adag türelem, állhatatosság, tehervállalás és önfegyelem.

VAJDASÁG MA, 2011. február 12.

A történelmi megbékélés útján

Dr. Glatz Ferenc: A holtakat, az áldozatokat számba kell venni, emlékhelyeket, emléktáblákat kell felállítani, és a történelmet be kell vallani

Dr. Glatz Ferenc történész bevezető előadásában elmondta, hogy hamisnak bizonyult az a tézis miszerint az Európai Unió kiterjesztése automatikusan magával hozná a nemzeti sokszínűségnek az egyenjogúságát is. Ehhez a folyamathoz szükség van a nemzetállamok egymásközi megbékélésére.

– A mi nemzedékünknek az egyik feladata a következő kellene, hogy legyen: megpróbálni előkészíteni egy olyan megbékélést a Kárpát-medencében, amely lehetővé tenné, hogy a különböző nemzeti közösségek egymás egyenjogúságát elismerve képesek legyenek az összefogásra... Ennek a nemzeti megbékélésének két feltétele van: a közös történelem feldolgozása, és a kisebbségi kérdés. Amíg nem tudunk egymással elszámolni, addig mindig is gyanulni nézünk majd egymásra – mondta dr. Glatz Ferenc. A történész szerint azért kell feltárni a múltat, mert van egy közös jövőképek Európáról, a kisebbségi kérdéssel pedig azért kell foglalkozni, mert e nélkül nem lehetséges európai szinten élni és gondolkodni.

– Az általam vezetett bizottságnak az álláspontja az, hogy a holtakat, az áldozatokat számba kell venni, emlékhelyeket, emléktáblákat fel kell állítani, és a történelmet be kell vallani... De nemcsak 1944-45-ről kell beszélni, hanem 1942-ről is. Nem csak azért, mert mi erős nemzet vagyunk, és az erős ember be meri vallani hibáit, hanem azért, mert a második világháborúban egyetlen egy állam volt, amely föl mert lépni saját hadseregének a túllépéseivel és durvaságaival szemben. Ez furcsamód Magyarország volt. Mi lenyeltük a békát, és ők is elmondhatnák, hogy mit műveltek. Büszkének lehetünk arra, hogy bennünk volt önkritika – tette hozzá dr. Glatz. A múlt bevallása felemeli az embert, a másik felet pedig megbecsültté teszi. Szerbiának, Szlovákiának, Romániának meg kell értenie azt, hogy akkor lesznek erős államok, ha a kisebbségeknek az önálló létét intézményekkel elismerik, illetve akkor lesznek igazán erősek, ha ezen intézmények mellett megengedik a nemzeti kisebbségeknek történelmük, múltjuk tiszteletét. A szerb-magyar történész vegyes bizottságnak a feladata az, hogy előkészítse a megbékélés lehetőségét.

Zárónyilatkozat

A 2011. február 12-én Szabadkán megtartott, a második világháború idején, illetve az azt követő években a Vajdaságban elkövetett atrocitások feltárása kapcsán szervezett tanácskozás résztvevői üdvözlik a szerb-magyar akadémiai vegyesbizottság felállítását, munkájának közeli megkezdését, és teljes egyetértéssel a következő Zárónyilatkozatot fogalmazták meg:

A vajdasági magyar közösség történelmi megpróbáltatásai során sorsfordító lehet az a tény, amely a második világháborúban és különösen annak végén bekövetkezett tragikus eseményeket feltárja és lehetővé teszi a nemzeti közösségünk számára a gyászban való összetartozás megélését, a tiszteletadás.

A vajdasági magyar nemzeti közösség még soha ilyen messzire nem jutott abbéli eltökéltségének megvalósulásában, hogy egyként és büszkén mutathassa fel a nemzethez való tartozását, a szülőföld iránti elkötelezettségét, ugyanakkor mindent megtegyen az emberi méltóság, az áldozatok méltóságának tiszteletben tartásáért.

Az emberi méltósághoz való jog gyakorlása bonyolult nemzetben belüli és nemzetek közötti művelet. Élen kívánunk járni abban, hogy nemzeti önazonosságunk, történelmünk és áldozataink emlékének őrzése mellett a velünk együttélőkkel közös európai jövőt építsünk: a megbékélésen alapuló és a huszadik század véraldozatokat követelő kizárólagosságain és történelmi tragédiáin túlmutatva közös jövőt.

Mindezek okán a Tanácskozás a Zárónyilatkozatban a közös stratégia alapjainak tekinti:

A második világháború folyamán és annak végén elkövetett bűncselekmények kapcsán csakis a valós tények teljes és pártatlan feltárása és kimondása eredményezheti a társadalmi és a nemzetek közötti történelmi megbékélést és a térség hosszútávú stabilitását. A Vajdaságban elkövetett bűnök beismerése mindeztől egyáltalán nem elválasztja a múlt sötét árnyaival való kritikai szembenézés szükségessége az elmúlt évtizedekben csupán a magyar oldalon fogalmazódott meg s vált – jelentős tudományos és művészeti alkotásoknak köszönhetően – kultúránk szerves részévé. Az őszinte megbékéléshez azonban nélkülözhetetlen a kölcsönösség. Mi, magyarok ezt talán nem sürgethetjük, mindazonáltal jogosan várjuk el. Ennek egyik első lépéseként kívánatosnak tartjuk, hogy a magyarokkal szembeni leszámolások kérdése mielőbb tárgyilagos módon tematizálódjon.

A kutatás megnyugtató eredménye érdekében a – szerbiai, magyarországi illetve harmadik országbeli – levéltári szabad és teljes körű adatfeltárás lehetősége mellett az egyházi anyakönyvek visszaszolgáltatása is ugyanolyan fontos, mint a már meglévő szerb és magyar tudományos kutatási eredmények felhasználása.

A társadalmi megbékélés elérése érdekében a kutatás eredményeinek a közgondolkodás és közbeszéd részévé kell válniuk, ezáltal pedig a közös emlékezésben kell a tiszteletet megadni a nevesült áldozatok mellett a mártíroknak, a hadifoglyoknak, a koncepciós perek áldozatainak.

A vizsgált időszakban a nemzeti, faji vagy ideológiai alapon elkövetett atrocitások áldozatainak felkutatása mellett a kegyetlenségek politikai megfontolásait, döntéshozatali mechanizmusait és végrehajtási technikáit, a döntéshozók és végrehajtók megnevezését, illetve azok más részleteit sem szabad megkerülni, s nem szabad megengedni további elhallgatásukat.

A Tanácskozás résztvevői megkerülhetetlennek tartják az ártatlan áldozatok rehabilitációjának és a kárpótlásának a kérdését, azok jogi, eljárási és anyagi kereteinek megteremtését, folyamatos fenntartását és működtetését. Ugyanakkor sürgetjük a kollektív bűnösség elvénél elítélését és érvénytelenítését is.

Az a tény, hogy Szerbia uniós csatlakozásának részét képező európai parlamenti dokumentum, a 2011. januárjában elfogadott Szerbia Európai Unió Integrációjáról szóló állásfoglalás, a magyar uniós elnökség idején először foglalkozott a második világháború során és után, a Szerbiában elkövetett kegyetlenségekkel, a Tanácskozás résztvevőit megerősíti abban a meggyőződésükben, hogy ez a kérdés tovább már nem hallgatható el, és hogy a kutatás kellő támogatásban fog részesülni a Szerb állam részéről is. Ezért bízunk benne, hogy a közeljövőben a Szerb- és a Magyar Köztársaság parlamentje nyilatkozatban röjje le kegyeletét az ártatlan áldozatok előtt.

A vajdasági magyar közösség emlékezete alapján a politikum, az egyház és a civil kezdeményezések eredményeképpen az elmúlt több mint két évtizedben, számos helyen emlékművet, emlékjelet állítottak a délvidéki magyar áldozatoknak. A Tanácskozás résztvevői egyetértettek abban, hogy az emlékezés ezen helyeinek, jeleinek és emlékműveinek számbavétele után mindegyiket köztérívé kell nyilvánítani, mert csak ez biztosítja az áldozatok méltóságát és az emlékhelyek-kegyhelyek épségét, sértetlenségét.

Szabadka, 2011. február 12.